

סוללים הדרך לביטול מגילת העצמאות

עיריית קינן | 07.03.2016 | 20:00

מי שאינם בקיאים בדיון הפילוסופי-הדמוקרטי ובוויכוח על הוראת האזרחות, עלולים להאמין לד"ר אסף מלאך שהמניע לתהליך ההדחה והחינוך ללאומנות, שמוביל משרד החינוך, הוא רצון לדיאלוג פלורליסטי ("ההשתלטות על לימודי האזרחות", "הארץ", 4.3). במאמר שבו הצדיק את מחוון הוראת האזרחות (שכבר יושם) ואת ספר הלימוד החדש (שנכתב בחשאי), טוען מלאך כי המתנגדים למהלכי מנסים להכתיב תפישה מונוליתית של דמוקרטיה ליברלית-אינדיווידואליסטית, ואילו משרד החינוך פותח את התוכנית לדיאלוג.

כפי שעושה ה"שיחדש" (new-speak) בספרו של ג'ורג' אורוול "1984", מלאך מייצר תודעה כוזבת בעזרת עיוות מושגים. כך הופך המחווה, שמכתיב תפישה אתנוצנטרית יהודית-דתית-לאומנית, ל"פלורליסטי". כדרך הדמגוגים הוא מבסס את טענותיו על הצגה מסולפת של דיון פילוסופי-דמוקרטי. דוגמה אחת, שדי בה למוטט את מגדל הקלפים שלו, היא טענתו, כי הפילוסוף ג'ון רולס חזר בו מ"תיאוריה סגורה של צדק דמוקרטי-ליברלי", מתוך הבנה ש"יש סתירה פנימית בניסיון לכפות אותה על כלל האזרחים".

אילו קרא רולס עברית, היה מתהפך בקברו. הוא הציע פתרון לקושי להסכים על מהות הצדק בחברה מגוונת, בעזרת הליך פרקטי שמייצר הסכמות הוגנות. זהו "מסך הבערות", שמונע את הידיעה לאיזה מגדר, מעמד, דת, גזע או קבוצה אתנית משתייכים המצביעים. האדם הוא יצור רציונלי, טען רולס, ולכן, בהליך כזה יעדיף מערכת הוגנת לכולם, מחשש שכאשר יורם מסך הבערות יתברר שדווקא הוא שייך לקבוצה מקופחת.

נדרשת ציניות יוצאת דופן להשתמש בתיאוריה כזאת להצדקת המהלך הבלתי הוגן בעליל, שמוביל מלאך, כיו"ר ועדת המקצוע לאזרחות במשרד החינוך. המהלך כולו לקוי וזועק הניגוד בינו לבין

ההוגנות של מסך הבערות, כשבוועדה, שרבים מחבריה התפטרו במחאה, אין ייצוג לדעות שונות מאלה של מלאך ושל שר החינוך נפתלי בנט.

רולס אף הגביל את התוצאות האפשריות של אמנה שתגבש מאחורי מסך הבערות בשני עקרונות יסוד: עיקרון החירות, לפיו כל בני האדם חופשיים ולכולם זכות שווה למרב הזכויות; ועיקרון הפער, שעל פיו אי-שוויון יכול להתקבל רק אם הוא מופעל לתועלתו של החלש בחברה. כל זה מנוגד בתכלית למחווה החדש, שממנו עולה הצדקה להדרת מי שאינם יהודים. מלאך מזכיר גם את צ'ארלס טיילור, ממניחי היסודות לתיאוריה הרב-תרבותית, שהשווה את העדר ההכרה התרבותית לדיכוי — בורות? הטעיה מכוונת?

מלאך ממשיך למתקפה על המתנגדים לפסילת הספר "גדר חיה", וטוען שהיו צריכים לשמוח על המחווה, שאותו הוא מכנה "שיח פלורליסטי על תפישת האדם ומהות המדינה והדמוקרטיה". שיחדש כבר אמרנו? כדאי אגב לקרוא את "גדר חיה" ולהיווכח שהוא נפסל למרות המסר שלו, המנוגד להתבוללות. הבעיה בספר היא דמות הגיבור האנטי-סטריאוטיפית. הגיבור איננו "ערבי", אלא חילמי — צייר מוכשר ושובה לב, שחולם להצליח ומתייסר באהבה. דמות כזו מסכנת את הנרטיב שהערבים — גם אזרחי ישראל — הם אויב מסוכן חסר פנים.

כזוהי דמותם בספרו המסית של יקהת רוזן ("הרפתקאות ספרית רימונים — אל עמוד הימיני") שמשרד החינוך ממליץ לילדי כיתות ג'ו'. על פי הספר הזה, "יש לערבים תוכנית ברורה איך להתנפל על כל יישוב... לשרוף את כל הבתים, וחס וחלילה להשליך את כולנו אל הים". לפי הספר גם מותר לדתיים לחלוב פרות בשבת משום ש"הגויים הערבים חיים בכפרים משלהם, ואין לנו שום חשק שהם יתחילו להסתובב פה בינינו, ובדרך אולי גם יזיקו או ירגלו אחרינו". לנרטיב הסטריאוטיפי להצדקת עריצות הרוב מחנך גם המחווה, אם כי לא באותה ארסיות. גם בו גלום חלום על מדינה דתית, כמו בספרו של רוזן. בהתחלה, כך רוזן, "לא הכל יהיה בדיוק כמו שצריך לפי התורה וההלכה... אבל אנחנו נפעל... עד שנגיע ל"מדינת התורה".

ללא סמכות וללא דיון ציבורי סוללים בנט ומלאך את הדרך לביטול מגילת העצמאות, ומחנכים דור שיראה בחוק הלאום את המובן מאליו. זהו עוד נדבך בשיחדש: המיעוט הלאומני-דתי, שמציג עצמו כרוב, מכתוב את עמדותיו בכסות הטעיה לפיה דמוקרטיה היא עריצות הרוב.

ד"ר קינן היא חברת "הפורום האקדמי לאזרחות", המייצג מרצים וחוקרים בתחומי האזרחות והדמוקרטיה באוניברסיטאות ובמכללות

